

РЕФОРМА ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 378:34(477+4)

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ЮРИДИЧНОЮ ОСВІТОЮ І ЮРИДИЧНОЮ ПРОФЕСІЄЮ: УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Кагановська Т. Є.,

доктор юридичних наук, професор,
декан юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна,
Заслужений юрист України

Анотація: У статті наголошено на вагомості та значимості ролі юриста в сучасному суспільстві; визначено існуючі проблеми юридичної освіти і професії; встановлено принципи універсальності вищої юридичної освіти; сформульовано вимоги до фаху правника; наведено приклади проведення контролю за якістю юридичної освіти в Німеччині.

Ключові слова: юрист, юридична освіта, юридична професія, навчальний процес, реформа, ВНЗ.

Аннотация: В статье отмечена весомость и значимость роли юриста в современном обществе; определены существующие проблемы юридического образования и профессии; установлены принципы универсальности высшего юридического образования; сформулированы требования к профессии юриста; приведены примеры проведения контроля качества юридического образования в Германии.

Ключевые слова: юрист, юридическое образование, юридическая профессия, учебный процесс, реформа, вуз.

Annotation: In the article stressed the importance and significance of the role of the lawyer in modern society; existing problems of legal education and the profession; the principle of universality of legal education; the requirements to the profession a lawyer; are examples of control over the quality of legal education in Germany.

Key words: lawyer, legal education, legal profession, educational process, reform universities.

Професія юриста як своєрідний вид соціальної діяльності, наділена своєрідним повсякденним змістом, що складається з охорони прав і законних інтересів громадян, безкомпромісної боротьби з правопорушеннями, висококваліфікованого розв'язання різноманітних юридичних проблем. Саме юристи, які мають ґрунтовні знання, відповідну професійну підготовку, високу правосвідомість, чітке розуміння своєї відповідальності за долю людей, наділені владними повноваженнями і здатні ефективно впливати на зміцнення законності й правопорядку в державі.

Однак, як це не прикро, слід відмітити, що попри всю вагомість та значимість ролі юриста в сучасному суспільстві, на сьогодні в Україні існує чимало проблем у цій сфері. Систему юридичної освіти не було реформовано відповідно до зміни політичних, правових і соціально-економічних пріоритетів ані формально, ані змістовно та не приведено її у відповідність до вимог сучасності та положень Болонської декларації; вона стала «переобтяженою» внаслідок лібералізації суспільних та економічних відносин, організаційно-правового різноманіття форм власності, комерціалізації, браку чітких критеріїв, вимог і стандартів щодо професії юриста, соціального попиту на фах і неналежного державного регулювання освіти загалом і юридичної освіти зокрема – усі можливі зміни торкаються виключно сфери законодавства та юридичної практики.

Система вищої юридичної освіти сьогодні складна і взаємодіє з політичними, економічними, культурними і соціальними системами. У таких умовах вища юридична освіта не може бути

пасивною, а повинна істотно і динамічно впливати на навколишнє середовище, формуючи цивілізоване демократичне правове поле. У цьому полягає її позитивна роль і просвітницька місія. З огляду на це сьогодні абсолютно чітко повинна бути окреслена модель фахівця-юриста, яка відповідатиме вимогам до професіоналів-юристів майбутнього і модель його підготовки.

Основними принципами універсальності вищої юридичної освіти мають бути такі:

1) Вища юридична освіта повинна сприяти становленню культури згоди і миру в суспільстві;

2) Доступ до вищої юридичної освіти всіх, хто для цього має необхідні здібності, мотивацію, а також адекватну підготовку на всіх етапах професійної юридичної діяльності впродовж всього життя;

3) Призначення вищої юридичної освіти в тому, щоб надавати не лише фундаментальні професійні знання, а підготувати високоінтелектуальну, різнобічно обдаровану особистість, й виховувати законослухняного громадянина демократичної держави;

4) Вища юридична освіта повинна використовувати різні форми роботи для того, щоб задовольняти правові потреби громадян.

У світі історично сформувалася та є визнаною практика здобуття юридичної освіти в класичних університетах. В Україні ж лише декілька навчальних закладів здатні підготувати «універсального» юриста (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна серед них! – Т.К.), який потенційно здатний реалізувати себе в будь-якій професійній сфері – судочинства, адвокатури, прокуратури, нотаріату, юридичного консультування тощо, завершивши навчання на одному (юридичному) факультеті. На противагу цьому, більшість ВНЗ

України та їх факультети (інститути, відділення) є вузькоспеціалізованими.

Комерціалізація освіти та можливість одержання прибутків (надприбутків) від надання освітніх послуг у правничій галузі призвела до масового відкриття юридичних факультетів (відділень, інститутів) у ВНЗ, які не є класичними університетами і не мають юридичного спрямування.

Згідно з результатами досліджень стану юридичної освіти та науки в Україні, що проводилося у 2009–2010 рр. Національним університетом «Києво-Могилянська академія» спільно з Організацією безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) в Україні встановлено факт існування юридичних факультетів, наприклад, в Інституті землевпорядкування та інформаційних технологій при Національному авіаційному університеті, у Національному університеті кораблебудування ім. адмірала Макарова, Національному університеті біоресурсів і природокористування України, Національному транспортному університеті, Київській державній академії водного транспорту ім. гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного та ін. Варто зазначити, що ліцензований обсяг набору студентів, що вивчають право у класичних університетах і ВНЗ правничого профілю, складає тільки 40%, тоді як 60% навчальних місць припадають на ВНЗ правоохоронного та іншого фахового спрямування. Без сумніву, це провокує сумніви щодо дотримання умов акредитації цих факультетів, проте ще більше дивує той факт, що держава фінансово підтримує такі юридичні факультети, виділяючи їм, навіть, місця державного замовлення, хоча варто з'ясувати, чи можуть студенти таких навчальних закладів конкурувати зі студентами класичних університетів і ВНЗ правничого скерування, особливо, коли йдеться про конкурси наукових робіт, судові дебати, ефективність роботи правничих клінік і т.д. [1].

Таким чином, впродовж останнього десятиліття нівельовано поняття «університет» та завдано непоправної шкоди статусу університету в його класичному розумінні.

Що ж слід вважати вищою юридичною освітою в Україні?

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра» № 787 від 27 серпня 2010 року [2], «Право» трактують як галузь знань (шифр 0304), тоді як на обох освітньо-кваліфікаційних рівнях: спеціаліста та магістра – передбачено найменування відмінних спеціальностей під різними кодами: «Правознавство» (7.03040101 / 8.03040101) та «Правоохоронна діяльність (7.03040201 / 8.03040201)».

Варто наголосити, що в переліку спеціальностей є такі, що за змістом дублюють спеціальність «Правоохоронна діяльність», – «Управління у сфері правопорядку» (магістратура) – 8.18010002, «Охоронна діяльність та безпека» (магістратура) – 8.18010026, галузь знань «Цивільна безпека» (1702) спеціальність «Цивільний захист» (7.17020101 / 8.17020101), «Управління у сфері цивільного захисту» (7.17020102 / 8.17020102). Крім того,

відбулося відокремлення спеціальності «Міжнародне право» від спеціальності «Правознавство». Як наслідок, студенти, котрі навчаються на факультетах міжнародних відносин або за напрямом підготовки «Міжнародні відносини» за спеціальністю «Міжнародне право», не здобувають належних знань із загальнотеоретичних і галузевих правничих дисциплін, а також не знаються на національній правовій системі [2].

Поняття «право» як галузь знань, напрям підготовки, спеціальність і професія змішалися. Крім того, таке «розчленування» права як галузі знань, без сумніву вносить сум'яття в розуміння змісту професії юриста, одночасно унеможливаючи формування єдиного стандарту юридичної освіти, адже не можна сформулювати бодай приблизний перелік навчальних дисциплін із галузі знань «Право» (належний мінімальний обсяг знань юриста), якщо незрозумілим є зміст самої юридичної професії, а отже, й мета та завдання навчального процесу в правничій царині.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01 липня 2014 року [3] спеціалізація – складова спеціальності, що визначається вищим навчальним закладом та передбачає профільну спеціалізовану освітньо-професійну чи освітньо-наукову програму підготовки здобувачів вищої та післядипломної освіти. Отже, питання спеціалізації є вкрай важливим. Згідно з практикою, яка склалася в Україні, навчальний план формують відповідно до: напряму, за яким готують фахівців у ВНЗ за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями; змісту спеціальності; спеціалізації. Однак здобуття професії юриста в Україні у класичному ВНЗ відрізняється від аналогічної процедури у вузькопрофільному чи галузевому навчальному закладі відсутністю спеціалізації як такої, а характеризується універсальністю підготовки фахівця, без обмеження його діяльності у майбутньому певним напрямом спеціалізації.

Стаття 5 нового Закону України «Про вищу освіту» чітко визначає рівні та ступені вищої освіти: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти; перший (бакалаврський) рівень; другий (магістерський) рівень; третій (освітньо-науковий) рівень; науковий рівень, відповідність ступенів тому чи іншому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій та обсяг освітньо-професійної програми кожного ступеня, що тепер тим самим унеможливить практику ВНЗ самостійно визначати тривалість навчання в магістратурі, як це було раніше [3]. Особливої уваги заслуговує питання відсутності освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» у Законі України «Про вищу освіту» та інформація про це, що зазначена у Прикінцевих та перехідних положеннях Закону:

1) освітня діяльність за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста, що провадиться вищими навчальними закладами і започаткована до набрання чинності цим Законом, продовжується у межах строку навчання за певною освітньо-професійною програмою з видачею державного документа про вищу освіту встановленого зразка – диплома спеціаліста. Останній прийом на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста проводиться у 2016 році;

2) вища освіта за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста (повна вища освіта) після набрання чинності цим Законом прирівнюється до вищої освіти ступеня магістра [3].

Становлення особистості майбутнього юриста невід'ємно пов'язано з виховною складовою державної правової системи, в цілому, та у вищому навчальному закладі, зокрема. Викликає занепокоєння ідеологія майбутніх правників незалежної Української держави, світогляд яких формується в середовищі, для якого не властиві академічні свободи університету, специфічні правила внутрішнього розпорядку та викладацький склад, що зазвичай обмежується атестованими працівниками міліції.

В Україні відсутній єдиний державний освітній стандарт вищої юридичної освіти, що теж ускладнює цілісне та комплексне бачення змісту, мети, завдань й організаційно-правових форм навчального процесу у правничій галузі та проблему переліку спеціальностей і спеціалізацій.

У європейській освітніх установах «еталон» вищої юридичної освіти також відсутній, однак вищі юридичні школи там мають певні спільні риси, обумовлені низкою чинників. Головною спільною рисою є практичне спрямування навчального процесу та чітко означена професійна орієнтація юридичної освіти. Ринок правничої професії найбільше впливає на формування навчальних планів.

Згідно з Рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи № R(2000)21 про свободу професійної діяльності правника (ухвалена Комітетом міністрів 25 жовтня 2000 р. на 727-му засіданні заступників міністрів) (далі – Рекомендація) фах «правника» чи «юриста» розуміється як «особа, кваліфікована та уповноважена відповідно до національного права звертатися або діяти від імені своїх клієнтів, займатися юридичною практикою, виступати перед судом та представляти своїх клієнтів у юридичних питаннях». Принципи, що сформульовані у Рекомендації, спрямовані на розуміння й утвердження юридичної професії як вільної, саморегульованої, заснованої на високих етичних стандартах, моральності й обізнаності з правами людини; професії, скерованої на повагу, захист та утвердження прав та інтересів клієнтів, а також на підтримку належного здійснення правосуддя. Розуміння ж правничої професії та правничої освіти, викладене в Рекомендації, насправді є узагальненням передового досвіду європейських країн у цій царині [1, с. 42–43, 180].

Сучасне українське розуміння юридичної професії тлумачиться здебільшого в підручниках із юридичної деонтології. Зокрема, типовими є такі підходи: «Юридична діяльність – це вид соціальної діяльності, який здійснюють юристи з використанням юридичних засобів, дотримуючись в установлених законом випадках юридичної форми з метою розв'язання різних юридичних проблем. Існує два основних види юридичної діяльності: кримінальна і цивільна» [4, с. 18].

Відповідно, формулюються й вимоги до фаху правника:

«Юрист – це спеціаліст, який використовує свої знання на практиці, тобто має навички щодо

складання юридичних документів, виконання всіх дій та операцій із застосуванням необхідних засобів і способів у процесі вирішення юридичної справи, які належать до його професійної компетенції» [4, с. 22].

Для загальної характеристики професії юриста необхідно визначити низку ознак, які дозволять висвітлити те особливе, що відрізняє її від інших професій, а саме:

- Масовість юридичної професії. Юридичну роботу здійснюють на сьогоднішній день тисячі уповноважених на те спеціалістів (прокурори, адвокати, судді, слідчі...), які виконують значну кількість юридично значущих дій, вирішують щоденно десятки та сотні тисяч юридичних справ.

- Елітність. З іншої точки зору, юридичну роботу виконують не всі, хто бажає, а лише уповноважені особи, які володіють відповідними знаннями та навичками.

- Особлива відповідальність. Від поради або рішення юриста багато в чому залежить доля людини, добробут сім'ї, її майновий стан, економічний розвиток суспільства. Таким чином, помилки в роботі юриста – це пряма загроза суспільним інтересам, які охороняються правом. За свої помилки кожен юрист несе особисту відповідальність. Однак слід зробити акцент на відповідальності позитивній, яка полягає у відповідальному, свідомому ставленні до своєї роботи, що забезпечує її високу якість.

- Конфліктність. Юридична діяльність дуже часто відбувається на стику протилежних інтересів в умовах протидії або відкритої боротьби: позивач – відповідач, обвинувачений – потерпілий, правопорушник – співробітник правоохоронного органу тощо. Наявність подібних суперечностей у професійній діяльності юристів обумовлена протилежністю індивідуальних потреб та інтересів. Тому у більшості випадків юридична діяльність здійснюється на основі компромісу із суспільством та його представниками.

- Інтелектуальна привабливість. Будь-яка кваліфікована робота вимагає від свого виконавця наявності певного рівня інтелекту (професійних знань, оцінних критеріїв, почуттів, професійного етикету). Робота юриста в більшості випадків є інтелектуальною, а необхідність прогнозування подальшого розвитку подій, моделювання можливих ситуацій, визначення засобів для їх попередження свідчить про інтелектуальну напруженість юридичної роботи.

- Колективність праці. Поряд з принципами самостійності, індивідуальної відповідальності, процесуальної незалежності робота юристів багато в чому має колективний характер.

Зрештою, такий підхід до розуміння юридичної професії обумовлює й вимоги до юридичної освіти: провести низку організаційних заходів, пов'язаних з реалізацією змісту освіти за допомогою кадрового і навчально-методичного забезпечення, матеріально-технічної бази, системи доступу і діагностики знань; ухвалити державні стандарти вищої юридичної освіти, що забезпечить умови і відповідальність за надання якісних освітніх послуг відповідно до вимог цих стандартів тощо.

Як уже зазначалося, поняття «юрист» у європейській традиції тлумачиться не через

організаційну належність, а через функціональне покликання, яке полягає в повазі, захисті й утвердженні прав та інтересів осіб, а також підтримці належного здійснення правосуддя.

Таке ж тлумачення юридичної професії можна взяти з положень Конституції України. По-перше, ч. 2 ст. 3 встановлює, що «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави», а ч. 1 ст. 8 – що «в Україні визнається і діє принцип верховенства права». По-друге, відповідно до ч. 1–2 ст. 55, «права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб». Зрештою, згідно зі ст. 59, «кожен має право на правову допомогу. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура» [5].

Означені конституційні гарантії обумовлюють чітку правозахисну спрямованість діяльності судів та адвокатури з метою утвердження та забезпечення прав і свобод людини на засадах верховенства права як основного обов'язку держави. Саме такий підхід поступово втілюється в законодавстві України. З огляду на це, тлумачення юридичної професії у спосіб, викладений у національних юридичних підручниках, не відповідає очікуванням до цієї професії, сформульованим у Конституції та законах України. Нижче подано приклад, який демонструє таку невідповідність.

Очевидно, що юридична професія не обмежується лише фахом судді чи адвоката – юридичної підготовки потребує ціла низка фахівців у системі правосуддя. Також юридична освіта потрібна для виконання функції нормопроекування. Разом з тим, окремої уваги заслуговує захування до «юридичних» правоохоронних професій, зокрема слідчого, дізнавача, оперативного працівника тощо, діяльність яких почасти пов'язана з «соціальними аномаліями», а функціональна природа цих професій не є правозахисною чи правотворчою. Таким чином, оволодіння цими професіями потребує спеціальної підготовки, яка може містити правничу складову (зокрема кримінально-правову), однак повинна бути зосереджена на спеціальних знаннях і навичках щодо дотримання правопорядку та запобігання злочинним діянням, однак щоб виконувати свої функції, вони не потребують знань із теорії права чи цивільного процесу. Натомість, майбутнім правоохоронцям потрібні знання та навички щодо проведення слідчих чи оперативно-пошукових дій, які, своєю чергою, не відіграють істотної ролі для професії судді чи адвоката. Очевидно, нинішнє розуміння юридичної професії обумовлене історичними чинниками, зокрема радянською системою юстиції, у якій кримінальна складова була панівною. Однак прийняття нової Конституції України у 1996 році, приєднання до міжнародних договорів, передусім до Статуту Ради Європи та до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, удосконалення

національного законодавства та приведення його у відповідність до європейських стандартів містять достатньо вказівок для розуміння демократичних доктрин, принципів та інститутів, зокрема й інституту правничої професії [1, с. 42–43, 180].

В Україні сьогодні встановлено особливий доступ до професії для суддів, адвокатів і нотаріусів.

Для суддів особливі вимоги встановлено безпосередньо в Конституції України та у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» № 2453-VI від 07 липня 2010 року. Зокрема, у ч. 3 ст. 127 Конституції України визначено, що «на посаду судді може бути рекомендований кваліфікаційною комісією суддів громадянин України, не молодший двадцяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж роботи у галузі права не менш як три роки, проживає в Україні не менш як десять років та володіє державною мовою» [5].

Частина 4 ст. 64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» № 2453-VI від 07 липня 2010 року [6] дещо деталізує вимоги, визначені Конституцією, зокрема визначаючи, що є:

1) вищою юридичною освітою – вища юридична освіта, здобута в Україні за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра, а також вища юридична освіта за відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем, здобута в іноземних державах та визнана в Україні в установленому законом порядку;

2) стажем роботи у галузі права – стаж роботи особи за спеціальністю після здобуття нею вищої юридичної освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче спеціаліста (однак вказівка на освітньо-кваліфікаційний рівень тут згідно із Законом України «Про вищу освіту» тепер вимагає уточнення – Т.К.).

Окрім цього, Закон України «Про судоустрій і статус суддів» додатково встановлює вимоги щодо спеціальної теоретичної та практичної підготовки кандидатів на посаду судді (ст. 69) та складання кваліфікаційного іспиту (ст. 70) особою, яка пройшла спеціальну підготовку і виявила бажання бути рекомендованою для призначення на посаду судді.

Частина 1 ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [7] визначає, що «адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю».

Частина 2 ст. 3 Закону України «Про нотаріат» [8] визначає, що «нотаріусом може бути громадянин України, який має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори – не менш як три роки, склав кваліфікаційний іспит і отримав свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Не може бути нотаріусом особа, яка має судимість, обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду».

Отже, як бачимо, не встановлено жодних критеріїв доступу до інших правничих професій,

окрім судді, адвоката і нотаріуса в таких аспектах як вік, володіння державною мовою, досвід роботи, стажування чи кваліфікаційний іспит тощо. Це означає, що достатньою підставою для доступу до цих професій є диплом про вищу юридичну освіту. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01 липня 2014 року [3], «документ про вищу освіту (науковий ступінь) видається особі, яка успішно виконала відповідну освітню (наукову) програму та пройшла атестацію» та «вищий навчальний заклад на підставі рішення екзаменаційної комісії присуджує особі, яка успішно виконала освітню програму на певному рівні вищої освіти, відповідний ступінь вищої освіти та присвоює відповідну кваліфікацію».

Наприклад, як в Україні, так і в Німеччині держава виконує функцію контролю за якістю юридичної освіти, проте здійснюється це не однаково. Якщо в Німеччині, умовно кажучи, контролюється швидше результат, то в Україні – процес. У нас контроль зосереджується на процедурі ліцензування та акредитації юридичних навчальних закладів, здійснюваних Міністерством освіти і науки України. У Німеччині – якість юридичної освіти «перевіряється» суворими державними екзаменами, адміністрованими органами юстиції, в Україні – держекзаменами університетів. У Німеччині випускник – це «кандидат в юристи», який після складання «першого екзамена» одержує статус «юриста», проходить підготовчу службу в статусі «референдарія» й, успішно склавши «другий екзамен», набуває статусу «повного юриста» – повноцінного правника [9].

Серед критеріїв доступу до юридичної професії, визначених у законодавстві України, варто конкретизувати, розглумачити критерій «стажу роботи у галузі права», оскільки практика добору осіб, наприклад, до числа суддів із кола колишніх працівників органів внутрішніх справ, з огляду на специфіку цих двох професій може мати негативний вплив на якість судочинства. Такий приклад вказує також на необхідність уточнення самого визначення поняття «юридична професія».

Важливий критерій доступу до юридичної професії – «володіння державною мовою», на жаль, має популістський характер і жодним чином не перевіряється. Конституція України і відповідні закони України передбачають обов'язковість володіння державною мовою лише для Президента України (ч. 2 ст. 103), професійних суддів (ч. 3 ст. 127) та суддів Конституційного Суду України (ч. 3 ст. 148). Цього недостатньо для конституційного забезпечення всебічного розвитку і функціонування державної мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

Важливим кроком має стати створення відповідного органу для контролю за дотриманням мовного законодавства з чітко визначеними повноваженнями і прописаними механізмами їх реалізації. Такі органи також функціонують у багатьох країнах. До прикладу, в Казахстані існує Комітет з мовних питань, який разом з Генеральною прокуратурою проводить планові перевірки державних органів на предмет дотримання ними мовного законодавства. В Латвії мовні інспектори

Державного мовного центру за різні порушення оформлюють протоколи про адміністративне правопорушення. Особливо показовим у плані підтримки державної мови є досвід Франції. У 1994 р. там було прийнято «Закон про використання французької мови» (так званий «Закон Тубона»). Він забороняє необґрунтоване використання іншомовної лексики у публічній й офіційній мові під загрозою великого грошового штрафу (до 10 000 франків, а за рецидив – до 20 000). Спеціальні цензори стежать за вживанням запозичень у газетах, журналах, на телебаченні й радіо. Прийняття закону про захист французької мови стимулювало обговорення аналогічних законопроектів в інших країнах: Німеччині, Румунії, Угорщині. У Польщі подібний закон був прийнятий 22 липня 1999 р.

У цілому для стимулювання використання української мови у сфері діяльності державних органів потрібен комплекс заходів. А з метою уникнення неграмотного складання юридичних документів, особливо судових рішень, низького загального рівня володіння державною мовою, зокрема суддями, видається доцільним запровадити обов'язкову перевірку кандидатів на отримання доступу до юридичної професії на предмет володіння державною мовою, а також викладати у межах юридичної освіти навчальні дисципліни, спрямовані на оволодіння майбутніми юристами навичками правничого письма та термінології.

Таким чином, надаючи освітні послуги в галузі права, варто визначити певні підходи, скориставшись передовим досвідом Західної Європи та здійснюючи детальне правове регулювання надання освітніх послуг в українських законодавчих актах про вищу освіту, а саме:

- на сьогодні не існує окремих законів щодо вищої юридичної освіти, однак варто переглянути цю частину законодавства і створити спеціалізовані законодавчі акти, які конкретизують вимоги до тієї чи іншої юридичної професії;

- надання послуг у сфері юридичної освіти варто здійснювати виключно у класичних чи спеціалізованих юридичних навчальних закладах; як, наприклад, технічний університет чи університет зооветеринарної медицини у Відні, не готують юристів;

- доступ до професії правника повинен бути регламентованим та жорстко контролюватися;

- необхідно чітко визначити поняття «юридична професія» та його змістове наповнення;

- необхідно чітко практично спрямовувати навчальний процес та формувати навчальні плани відповідно до вимог ринку правничої професії;

- диплом магістра юридичної освіти повинен стати передумовою лише для доступу до посади судді, прокурора, адвоката та нотаріуса, для решти – достатньо більш низького академічного ступеня.

Однак очевидно, що поки не буде сформовано концепцію моделі юридичної освіти, жодні перетворення чи реформи не матимуть сенсу й не принесуть позитивного ефекту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стан юридичної освіти та науки в Україні (результати дослідження). – К., 2009–2010.

2. Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра: Постанова Кабінету Міністрів України № 787 від 27 серпня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/787-2010-%D0%BF/page>.

3. Про вищу освіту: Закон України № 1556-VII від 01 липня 2014 року // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014. – № 37-38. – Ст. 2004.

4. Бризгалов І. В. Юридична деонтологія: Короткий курс лекцій. – 3-тє вид., стереотип. – К.: МАУП, 2003. – 48 с.

5. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

6. Про судоустрій і статус суддів: Закон України № 2453-VI від 07 липня 2010 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010. – № 41-42, № 43, № 44-45. – Ст. 529.

7. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України № 5076-VI від 05 липня 2012 року // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013. – № 27. – Ст.282.

8. Про нотаріат: Закон України № 3425-XII від 02 вересня 1993 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

9. Юридична освіта в Україні та Німеччині [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pro-zakon.com/node/68>.

УДК 342.813:316.3

ОСВІТА І НАУКА ЯК ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ (ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Шестак В. С.,

доктор юридичних наук, доцент
завідувач кафедри теорії та історії держави і права
Донецького державного університету управління

Анотація: У статті на основі аналізу чинного законодавства та наукової літератури досліджено наскільки в умовах посилення загальноосвітніх процесів глобалізації та інформатизації, виникнення глобальних соціально-економічних, політичних, екологічних негараздів, які вже не є справою лише окремої людини, групи людей, суспільства, суспільство і держава здатні за допомогою освіти і науки, на підставі здійснення освітньої та наукової діяльності, протистояти цим негараздам.

Історичний процес розвитку людства свідчить, що саме освіта і наука, а також обумовлені ними освітня та наукова діяльності були тими умовами та факторами, які опосередковували і забезпечували прогрес суспільства та розвиток держави.

Ключові слова: держава, суспільство, право, глобалізація, функція, освіта, наука, діяльність.

Аннотация: В статье на основании анализа действующего законодательства и научной литературы исследовано, насколько в условиях усиления общемировых процессов глобализации и информатизации, возникновения глобальных социально-экономических, политических, экологических неурядиц, которые уже не являются делом лишь отдельного человека, группы людей, общества и государство способны с помощью образования и науки, на основании осуществления образовательной и научной деятельности, противостоят этим неурядицам.

Исторический процесс развития человечества свидетельствует, что именно образование и наука, а также обусловленные ими образовательная и научная деятельности были теми условиями и факторами, которые опосредствовали и обеспечивали прогресс общества и развитие государства.

Ключевые слова: государство, общество, право, глобализация, функция, образование, наука, деятельность.

Annotation: In this paper based on the analysis of current legislation and the scientific literature to examine how in an increasingly global processes of globalization and informatization, the emergence of global socio-economic, political, environmental troubles, which are no longer just a matter of individual, group of people, society and the state able with the help of education and science, based on the implementation of educational and scientific activities, to confront these disorders.

The historical process of human development shows that it is education and science, as well as due to their educational and research activities were the conditions and factors that indirectly and ensure social progress and development of the state.

Key words: state, society, law, globalization, function, education, science and business.

Актуальність теми дослідження, її наукова Сучасний стан розвитку людської цивілізації цілком можна визначити як такий, що характеризується посиленням загальноосвітніх процесів глобалізації та інформатизації, прискоренням розвитку науково-технічного прогресу за рахунок високих технологій, підвищенням ролі інтелектуальної праці, посиленням значення ефективного менеджменту в усіх сферах життя. Але така багатовекторність розвитку, охоплення ним практично всього людства та всієї території Землі мають і свої негативні наслідки. Насамперед, це стосується виникнення глобальних соціально-економічних, політичних, екологічних

негараздів, які вже не є справою лише окремої людини, групи людей, суспільства.

Актуальність теми дослідження, її наукова і практична направленість визначена тим, що в таких умовах здатність будь-якого суспільства та держави протистояти цим негараздам істотним чином залежать від рівня підготовленості їх соціальних ресурсів – окремої людини, соціальної групи, суспільства в цілому, а також від рівня, який визначає здатність суспільства та держави протистояти цим негараздам, причому не тільки протистояти, а і встояти та подолати ці негативні наслідки, забезпечити можливість продовження розвитку усіх сфер існування суспільства та галузей діяльності держави.